

El bé i el mal en una sinya de fira

Pere Antoni Pons

Tota gran novel·la, obra de teatre o pel·lícula se sosté, invariablement, sobre un fons tèrbol i remogut d'amoralitat essencial —amoralitat que emana, fonamentalment, dels personatges que les protagonitzen.

Els bons novel·listes, dramaturgs i cineastes són els que saben que, si en la vida real les persones no som mai d'una sola peça, també necessàriament han de ser ambigus i complicats i mals de classificar els personatges que ells creen. En cada cor hi bateguen junts el bé i el mal. En cada mil·lilitre de la sang que ens corre per les venes hi tenim gotes de grandesa i de menudència, de bondat desinteressada i de gratuïta i irreprimible maldat. Cada alè és un camp de batalla on la noblesa i la mesquinesa es disputen la propietat momentània de la nostra ànima. Tothom que no sigui ni prou estúpid ni prou arrogant per creure's immutablement bo i exemplar sap que hi ha més veritat en els nostres clarsobscurs que en les nostres conviccions, més honestat en els nostres dubtes i titubejos que en la fermesa dels nostres principis, de les nostres gosadies, seguretats i afirmacions.

Els més grans creadors són, per tant, els que són capaços de donar forma a aquest aiguabarreig, sovint indestriable, de virtuts i defectes constitutius. De donar-li forma i, també, d'expressar-lo —clarament, però sense simplificar-lo— als lectors o als espectadors. La millor manera d'aconseguir un tal propòsit és fent que cada un dels personatges que poblen les seves obres (sigui astut o mel·líflu, generós o avar, pecaminós o puríssim, bestial o encantador) convenci o persuadeixi, en parlar, de la veritat o la validesa de les seves raons.

Això el senyor William Shakespeare ho sabia millor que ningú. N'hi ha prou de recordar els parlaments de Brutus i de Marc Antoni durant els funerals de Juli Cèsar en la magnífica obra homònima del geni anglès: primer parla Brutus, que ha participat en la conxorxa per matar el tirà, i convenç de la bondat de les seves intencions tant al poble de Roma com als espectadors de la platea; després, però, parla Marc Antoni, fidel al Cèsar mort, i aconsegueix capgirar l'actitud dels oients (dels ficticis i, també, dels reals) i fer-los veure que cal castigar els assassins. ¿Per què és finalment Marc Antoni qui se surt en la seva? ¿Perquè té més raó que Brutus?

No, simplement perquè és el darrer que ha parlat: el darrer, per tant, que ha tingut ocasió d'argumentar i de convèncer. No crec que sigui possible deixar més en evidència la profunda volubilitat, estrictament amoral, de la condició humana.

Que l'ambigüitat i la complexitat de caràcter són dues característiques bàsiques de tot gran personatge literari i cinematogràfic ho sabien a la perfecció Graham Greene i Carol Reed, escriptor i director, respectivament, d'una de les pel·lícules més inquietantment tèrboles que mai s'hagin filmat, *The Third Man* (El tercer home), ambientada a la capital d'Àustria tot just acabada la Segona Guerra Mundial.

Una de les escenes decisives —i més memorables— del film és aquella en què, al Pràter de Viena, Holly Martins (Joseph Cotten), un tipus amarg i maldestre, es retroba amb el seu gran amic d'infantesa, Harry Lime (Orson Welles), un cínic rutilant, el qual s'aprofita del caos general de la postguerra per enriquir-se mitjançant el contraban de penicil·lina adulterada. L'escena transcorre en una cabina de l'enorme sínia de fira que hi ha al parc vienès, i Martins retreu al seu amic que tingui un comportament tan execrable. "¿Has vist cap de les teves víctimes?", l'interroga Martins. "¿Víctimes?", replica Lime posant una cara de bon al·lot perversament irresistible. "No siguis melodramàtic". I aleshores obre la porta de la cabina i assenyalava avall, cap a

on la gent s'aplega i circula. Llavors demana al seu amic: "¿Sentiries llàstima si cap d'aquests punts s'aturés per sempre? ¿Si t'oferís vint mil dòlars per cada punt que s'aturés, em diries que guardés els diners o bé comptaries quants en pots aturar?"

La diferència entre Martins i Lime queda aleshores perfectament clara: el segon ha assumit sense escrúpols el disbarat que regeix el món i vol treure'n un profit, mentre que el primer s'aferra als seus principis ètics com a una taula de salvació que potser l'ajudarà a sortejar el doble naufragi en què s'està enfonsant: el de la seva pròpia vida de fracassat solitari i el d'un món que tracta de recuperar-se d'una brutal ressaca de violència i crueltat. Ara bé: tot i que "el bo" és Martins i "el dolent" és Lime, el més seductor i brillant dels dos és —i ha estat sempre— Lime, a qui Martins ha admirat amb fervor de subaltern lleial des que eren joves. Al final de la pel·lícula, Martins prefereix traïr el seu amic abans que sacrificar el seu deure ètic. El seu acte de justícia, però, no el satisfà ni li reporta cap recompensa. Més aviat tot el contrari: l'ex-xicota de Lime (Alida Valli), de qui Martins s'ha enamorat, el menysprea pel que ha fet.

¿Què és la vida, doncs? ¿Què és el món? La resposta que insinua l'obra mestra imperible de Greene i de Reed no pot més lúcida i desassossegant. La vida i el món són el bé i el mal —enemics íntims— voltant en una sínia de fira... ■

